

MARIBORSKA KNJIŽNICA KOT SPODBUJEVALKA BRANJA

Dragica Turjak

Mariborska knjižnica letos praznuje 70 let. V primerjavi z obstojem knjižnic skozi mnoga stoletja se zdi, da je pravzaprav še mlada. Vendarle je v sedmih desetletjih splošno knjižničarstvo, katerega del je Mariborska knjižnica, doživelo zares izjemen razvojni preskok: od žlahtnega amaterizma ob ustanovitvi, ko je vse skupaj slonelo še na entuziazmu navdušenih posameznikov, do danes visoke strokovnosti in tehnične izpopolnenosti. Od množice nepovezanih skromnih amaterskih knjižnic v okviru kulturnih društev do profesionalne mreže krajevnih knjižnic z močno osrednjo knjižnico in skupnimi strokovnimi službami ter okretno potujočo knjižnico, ki pokrije kraje brez krajevnih knjižnic. Od začetnih 1.500 članov v Mestni knjižnici KUD Jože Hermanko pa do več kot pol milijona obiskovalcev letno, milijon in pol izposojenih enot gradiva, dostopov do elektronskih podatkovnih zbirk in več kot 60.000 obiskovalci na prek 1.000 različnih dogodkih letno, namenjenih spodbujanju branja in promociji knjižnične zbirke. Poslanstvo knjižnice je ostalo ves čas enako: omogočiti vsem prebivalcem na širšem mariborskem območju dostop do informacij, branja, vseživljenjskega izobraževanja, razvedrila, kvalitetnega preživljanja časa.

Pomemben del knjižnične dejavnosti je nabavna politika. Ta fini knjižnični mehanizem teče javnosti nevidno, mora pa zadostiti najpogostejšim pričakovanjem naših članov in uporabnikov. Kljub temu, da se vloga in podoba sodobne knjižnice spreminjata in odmikata stran od podobe knjižnice kot skladišča knjig, vsi podatki in raziskave kažejo, da večina uporabnikov v knjižnico še vedno prihaja zaradi izposoje gradiva. V splošni knjižnici pričakujejo predvsem nove izdaje, vse več jih želi gradivo na novih, nepapirnih nosilcih in izjemno narašča uporaba elektronskih podatkovnih zbirk.

Novi standardi in priporočila za splošne knjižnice iz leta 2018 nalagajo knjižnicam proaktivno vlogo pri motiviranju za branje in spodbujanje bralne pismenosti v vseh starostnih obdobjih posameznika, ob tem pa poudarjajo tudi pridobivanje znanja, informacijsko opismenjevanje, usposabljanje za vključevanje v družbo, poznavanje lokalnega dogajanja in domoznanstva ter nenazadnje tudi spodbujanje povezovanja in sodelovanja v kulturi. Lahko rečemo, da se vse te knjižnične vloge v Mariborski knjižnici prepletajo in skozi desetletja različno intenzivno prihajajo do ljudi v naših krajevnih knjižnicah.

Dejavnost z najdaljšo tradicijo je v Mariborski knjižnici zagotovo umetnost pripovedovanja s pravljimi urami za najmlajše. Že takoj v začetku sedemdesetih let je prvi ravnatelj Mariborske knjižnice Ignac Kamenik zaposlil Darjo Kramberger z namenom, da vzpostavi službo za mlade bralce, kmalu po tem je bila ustanovljena strokovna revija Otrok in knjiga, ki je še danes edina slovenska strokovna revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev. Do danes je izšlo že več kot 100 števil in predstavlja trdno teoretično podlago dejavnostim za najmlajše uporabnike.

Pripovedovanje se je v knjižnici skozi desetletja razvilo v umetnost, ki danes navdušuje tudi odrasle s pravljimi večeri. S pravljimi večeri gostujemo po vsej Sloveniji in v zamejstvu, v

sodelovanju s knjižnicama na območju, lenarško in slovenskobistriško, pa ptujsko, murskosoboško, konjiško in ljubljansko mestno knjižnico.

Pravljlična šola vsako leto prenaša znanje o umetnosti pripovedovanja knjižničarjem, učiteljem, lutkarjem, igralcem, skratka vsem, ki jim je pripovedovanje orodje in sredstvo za spodbujanje in promocijo branja. Tudi na ta način razvijamo teoretične podlage za pripovedovanje in izvajanje te pomembne knjižnične dejavnosti. Rezultat pravljličnih šol in teoretičnega ter praktičnega proučevanja pravljic so tudi tri monografske publikacije: Sedi k meni, povem ti eno pravljico (2007), Za pravljice odklenjene ključavnice (2012) in konec lanskega leta Prenos pravljic v raznotere pojavne oblike in umestitve.

Pripovedovanje pravljic se je skozi leta razvilo in razvejalo v bogato bibliopedagoško dejavnost, ki ob pravljici vedno prinese še ustvarjalnico, predstavitev ilustratorja, razstavo, informacijsko opismenjevanje, vesele počitnice, pripovedovanje hospitaliziranim otrokom v okviru bolnišnične šole... Vse te dejavnosti potekajo po celotni mreži, kar ni zanemarljivo. Motivacijo za branje pripeljemo zares do ljudi.

Posebej inovativni moramo biti pri motivaciji mladostnikov, ki so najbolj izmuzljiva kategorija bralcev. Prerastejo slikanice, zanima jih vse kaj drugega kot branje. Nekaj poskusov v preteklosti, da bi jih pritegnili k branju, je tudi spodletelo. Kaže pa, da smo imeli srečnejšo roko pri zadnjih dveh projektih: Hokejska bralna postava in bralni klub Kl(j)ub temu berem. S projektom branja med mladimi hokejisti je njegova mentorica Sabina Fras Popović uspešno povezala navdušenje za hokej s spodbujanjem navdušenja za branje. Njena paradigma je, da je treba tudi branje trenirati, da lahko v njem uživamo. Kako motivira mlade v bralnem klubu Kl(j)ub temu berem bo v nadaljevanju predstavila kar sama mentorica Andreja Erdlen.

Poseben projekt je projekt JAK Rastem s knjigo. Najprej smo ga začeli izvajati za sedmošolce, kasneje so ga razširili na prve letnike srednjih šol. Projekt sicer v slovenskih splošnih knjižnicah samo izvajamo, in smo neke vrste podaljšana roka JAK, ki vsako leto zagotovi knjižno darilo za vse sedmošolce in dijake prvih letnikov. Ob tem računamo na to, da bodo podarjeno knjigo v resnici tudi prebrali oziroma da jih bo motivirala k nadaljnjim bralskim podvigom. O dejanskih učinkih tega projekta doslej nismo dobili oprijemljivih podatkov in ne vemo, koliko otrok je podarjena knjiga dejansko motivirala za branje in obiskovanje knjižnice. Izkoristimo pa v knjižnici priložnost za to, da mlade ob njihovem obisku informiramo o naših vsebinah in jim podamo osnovne informacije o tem, kaj vse najdejo v knjižnici in kako lahko sami poiščejo gradivo in informacije.

Ko govorimo o bralnih klubih, je treba omeniti Rotovski bralni klub, ki ga bo predstavila njegova voditeljica Jasna Mlakar, Selniški bralni klub, ki ga uspešno vodi selniška domačinka, navdušena bralka, Urška Vute, in pa prav poseben šentiljski klub Skodelica besed. Skodeličarji, Šentiljčani, večinoma upokojeanci, se v Knjižnici Šentilj srečujejo enkrat tedensko, klub vodi lokalna kulturna delavka Vida Koren, lotevajo pa se različnih tematik, ne le branja leposlovja: psiholoških tem, novinarstva, lokalne kulturne zgodovine, naravoslovnih vsebin... skratka vsega, kar najdemo tudi v zbirki knjižnice. Vključevanje zunanjih sodelavcev, ki živijo v okolju posamezne knjižnice, ima zagotovo svoje prednosti, saj v knjižnico in k zanimanju za literaturo pritegne ljudi, ki sicer morda ne bi bili pozorni na to ponudbo.

Z bralnimi klubi smo se premaknili od mladih k odraslim bralcem, za katere imajo naše dejavnosti in storitve drugačno podobo in tudi namen. Odrasli so izdelane osebnosti, ki jim moramo ponuditi drugačne motivacije kot otrokom in mladim. Služba za odrasle bralce deluje kot služba za prireditve in dejavnosti in skozi leta so se oblikovali različni cikli in tematski sklopi: Literarne postaje, Odprti horizonti, tematske razstave, Branje za življenje, Knjižnični cikel za tretje življenjsko obdobje. Vsak od njih pritegne publiko z drugačnimi zanimanji in interesi in vsi so zelo dobro obiskani. V okviru Univerze za tretje življenjsko obdobje že petindvajset let poleg predavanj Knjižničnega cikla potekajo številni študijski krožki z različnih interesnih področij.

Desetletje nazaj smo se pridružili bralni znački za odrasle, ki jo je uvedla ptujska knjižnica. Prva leta smo povzemali njihove bralne predloge in sezname, zdaj pa že nekaj let pripravljamo lastne, saj jih tako lahko povežemo z drugimi našimi vsakokratnimi vsebinskimi poudarki. Letos je rdeča nit povezava literature in filma. Filmu nasploh v zadnjih letih namenjamo posebno pozornost s Filmskim centrom, v katerega nabavljamo kvalitetne filme, pa tudi z uvedbo posameznih filmskih ciklusov, kot je na primer Cikel ruskega filma v sodelovanju z MKL in Ruskim centrom.

Zaradi vsega naštetega ni presenetljivo, da smo bili ob nastajanju in oblikovanju ekspertnih centrov v osrednjih območnih knjižnicah spodbujeni k ustanovitvi Centra za spodbujanje bralne pismenosti, katerega naloga je bila v začetni fazi izvedba analize obstoječega stanja v slovenskem prostoru, kaj knjižnice na področju bralne pismenosti že izvajajo, pregled dokumentov in strokovne literature ter izdelava strategije spodbujanja bralne pismenosti. Načrtujemo, da se postopoma izoblikuje v osrednji slovenski svetovalni center. Lahko napovem prvo širše strokovno srečanje ABC bralne pismenosti, ki bo 28.5. v naši dvorani na Rotovškem trgu.

Omeniti moram tudi različna sodelovanja, ki so prav tako naša praksa pri spodbujanju in motiviranju za uporabo kulturnih dobrin in branja, saj menimo, da lahko z dobro izbranimi povezavami spodbudimo zanimanje tako za knjižnico kot za partnersko organizacijo. Tu bi izpostavila sodelovanje z UGM v projektu Galerija v knjigi, ko smo v knjige, ki so povezane z umetnostjo, skrili vstopnice za galerijo. Podobno smo se povezali z Borštnikovim srečanjem, Borštnikovo v knjigi, ko smo v literarne predloge posameznih predstav namestili vstopnice za predstave BS. Povezavo literarnih predlog in uprizoritev smo našli tudi z LGM, s ciklusom Iz knjige na oder. Tu ob predstavi, ki jo odigrajo lutkarji in se navezuje izvirno na slikanico, organiziramo pogovor z avtorjem in ilustratorjem... ter tako poskušamo spodbuditi zanimanje za literarno predlogo predstave (Kako zorijo ježevci Petra Svetine; Netopir Kazimir Svetlane Makarovič). Potem je tu Pikina bralna značka v sodelovanju s Knjižnico Velenje, literarni sprehodi po mestu v sodelovanju z UKM in Rajzefibrom... in še bi se našle podobne povezave. Navsezadnje je treba omeniti tudi sodelovanje s Salonom uporabnih umetnosti, ki je postal naš prireditveni prostor, da v pomanjkanju lastnega prostora sploh lahko izvajamo dejavnosti.

Pa smo pri prostorih, ki sicer niso tema današnje razprave. Pa vendar: v povezavi s knjižnico se v zadnjih letih govori samo zidovih in milijonih. Zelo malo pa o nas, knjižničarjih in o bogatih vsebinah, ki jih v nemogočih prostorskih pogojih ustvarjamo. V strokovni javnosti je naše delo cenjeno. Navsezadnje smo zaposleni in tudi knjižnica prejeli različna strokovna priznanja in

nagrade. Prav pred nekaj dnevi sem dobila tudi izjemno pohvalo nekega medijskega strokovnjaka o naši akciji z napisi na izložbah na Rotovškem trgu Vas to kaj spominja na knjižnico. Menda je akcija zrela za oglaševalsko nagrado. Nek drug strokovnjak je zelo pohvalil in visoko ocenil našo FB stran, s katero promoviramo vse, kar v knjižnici ponujamo in delamo. Knjižnica bi se morala nenehno prilagajati spremembam in se vključevati v potrebe sodobne družbe. Ampak v Mariborski knjižnici je vprašanje teh prilagajanj vprašanje prostorov. Že res, da imamo odlično razvito knjižnično mrežo in bibliobus, vedno več bogatih vsebin, dostopnih po elektronskih poteh, za katere prostorov ne potrebujemo (elektronske knjige, podatkovne zbirke, e-časopisi, portal Kamra z domoznanskimi vsebinami, portal Dobre knjige s priporočili za branje, digitalna knjižnica Slovenije dLib...) ampak brez dobre in močne mestne knjižnice tudi krajevne knjižnice ne morejo opravljati svoje vloge lokalnem okolju, knjižničarji pa imajo brez primernih prostorov zelo pristrižene peruti. Prepričana sem, da bo delo knjižničarjev prepoznano in bolje izkoriščeno v širši javnosti šele z novimi prostori. Za zdaj pa ostajamo najbolj zanimivi takrat, ko odpade strop ali se zamaši kanalizacija.

Pa še nekaj številčnih podatkov:

Število ur odprtosti - dostopnost	33.539
Število članov	32.000
Število obiskovalcev	945.738
Število elektronskih dostopov	391.837
Število posredovanih informacij	130.000
Število izposoj	1.500.000
Število prireditvev in dejavnosti	1.227
Število obiskovalcev na dogodkih	69.000
Število obiskovalcev študijskih krožkov	12.816
Prirast knjižničnega gradiva	32.000
Obseg zbirke	875.000
Celotni prihodek	3.924.941
Dotacije občin	3.342.572
Število zaposlenih	94

Učinki: vsak član je obiskal knjižnico 17 krat v letu (če štejemo tudi virtualne obiske: 29 krat) in si izposodil skupaj 47 knjig in drugih gradiv. Če upoštevamo povprečno ceno gradiva in ob predpostavki, da ostane okoli 25 % izposojenega gradiva neprebranega, je korist, ki jo ima član knjižnice vsaj 700 EUR letno. In če bi kupili le 10 % gradiva, ki si ga lahko izposodimo v knjižnici, bi bil letni strošek na člana 70 EUR. To je pet krat več, kot znaša polna letna članarina. Vse prireditve in dejavnosti pa so v knjižnici brezplačne.

S pomočjo zbranih statističnih podatkov in glede na povprečno ceno gradiva in vrednost posameznih prireditvev (stroški prostora in dela) lahko tudi z izračunom dokažemo, da se vsak v knjižnico vložen evro povrne v okolje s 4 - kratno vrednostjo.

Izračun ROI: izposojeno gradivo x povprečna cena = 15.207.450; število obiskovalcev x povprečna vrednost posamezne prireditve = 608-338; skupaj = 15.872.448 : 3.872.448 (prihodki) = 4,1